

TRATATELE DE PACE DE LA SAN-STEFANO ȘI BERLIN ÎN CARICATURILE REVISTEI ROMÂNEȘTI DE SATIRĂ „GHIMPELE”

Andreea STANCIU

THE PEACE TREATIES OF SAN-STEFANO AND BERLIN IN THE CARTOONS OF THE ROMANIAN SATIRE MAGAZINE „GHIMPELE”

Abstract

This study aims at presenting an analysis of how the Russo-Ottoman military conflict of 1877-1878 came to an end, marked by the signing of the Peace Treaties of San Stefano (19 February / 3 March 1878) and Berlin (1/13 July 1878), as it was captured in one of the forms of visual art, which enjoyed a real rise throughout the 19th century, namely caricature. The study presents the consequences of the war for the Romanians, as reflected in satirical renderings encountered in the pages of the humorous periodical Ghimpele. The interest of the present research is directed towards identifying the elements of graphical representation of the main actors involved in the signing of the peace treaties, as well as towards an analysis of the significance posed by the satirical illustration of the events at the end of the Russo-Turkish war in the Romanian media, in order to understand the vision of the representatives of the Romanian public opinion on the consequences of one of the military conflicts of the Eastern crisis, which meant for the Romanian people the exit from the suzerainty of the Ottoman Empire.

Cuvinte cheie: „Ghimpele”, San-Stefano, Berlin, război de independență, caricatură

Keywords: „Ghimpele”, San-Stefano, Berlin, Independence war, caricature

Momentul istoric asupra căruia ne concentrăm atenția este finalul războiului ruso-otoman dintre 1877-1878, încheiat prin semnarea păcilor de la San-Stefano și Berlin. Într-un context politic mai larg, evenimentul se încadrează *Problemei orientale*, definită ca reprezentând procesul dezintegrării Imperiului Otoman și confruntarea dintre marile puteri europene, actorii principali fiind Marea Britanie și Rusia, pentru moștenirea sa, mai exact în vederea câștigării teritoriilor sale din zona balcanică, Anatolia sau ținuturile arabe¹. Utilizată pentru prima dată în cadrul Congresului de la Viena din 1815, de către reprezentanții ruși, pentru a defini relația tensionată dintre sultanul otoman și supușii săi greci, sintagma „problema/ criza orientală” ajunge să fie treptat folosită de diplomații europeni în dezbaterile asupra viitorului statului otoman. Din punct de vedere cronologic, criza orientală desemnează perioada cuprinsă între semnarea Tratatului de la Küçük Kaynarca (1774) și finalul Primului Război Mondial (1918)². Așa cum am menționat anterior, ne-am concentrat atenția asupra reprezentărilor artistice satirice ale sfârșitului evenimentului anilor 1877-1878, ce a condus la obținerea independenței pentru români.

Reprezentată în general de un desen ce ilustrează un personaj prezentat cu ajutorul unor simboluri ce exagerează caracteristicile individuale ale subiectului, având ca scop satirizarea, idealizarea sau atragerea atenției asupra unor trăsături generale ale celui reprezentat³, caricatura reprezintă principala sursă de analiză la care ne raportăm în studiul de față. Dezvoltarea caricaturii, ca formă a artelor vizuale și grafice, este strâns legată de evoluția presei europene de-a lungul secolului al XIX-lea. În general, ea pretinde a prezenta o imagine a adevărului prin evidențierea unor aspecte negative ale realității. Caricatura, însă, joacă un rol semnificativ în contextul unor conflicte politico-diplomatice sau militare, căci poate fi utilizată ca mijloc de propagandă împotriva adversarului unuia dintre actorii politici implicați în conflict. Mai mult, reprezentările satirice ilustrează poziția creatorului lor a caricaturistului față de stat, față de problemele societății în care trăiește, și, mai larg, față de evoluția relațiilor dintre puterile europene. Caricaturistul face parte din lumea presei, fiind un membru al redacției unui periodic sau ziar, iar prin lucrările muncii sale creatoare, ce adesea prezintă națiuni, figuri politice de seamă și evenimente majore ale relațiilor internaționale, completează informația

¹ Selcuk Aksin Somel, *Historical Dictionary of Ottoman Empire*, Oxford, The Scarecrow Press, 2002, p. 77-78.

² Gábor Ágoston, Bruce Masters, *Encyclopedia of The Ottoman Empire*, New York, Facts on File, Infobase Publishing, 2009, p. 191.

³ Winslow Ames, *Caricature and cartoon*, <https://www.britannica.com/art/caricature-and-cartoon>, accesat în data de 01.10.2021.

prezentată în cuprinsul publicației pentru a facilita înțelegerea mesajului transmis⁴. Așadar, caricatura reprezintă un bun mijloc de ilustrare a modului de percepere a reprezentanților presei asupra evenimentelor ce s-au înscris în contextul mai larg al crizei orientale, precum și nivelul influenței lor asupra opiniei publice.

Sursa ce a constituit baza analizei de față este reprezentată de periodicul umoristic *Ghimpele*, ce a oferit o serie de caricaturi, care prezintă o reflexie a evenimentelor diplomatice ale anului 1878 în presa românească. Începând cu anul 1850, apar și se dezvoltă în spațiul extracarpatic serii de calendare și almanahuri, însoțite de ilustrații care să pătrundă universul tuturor claselor sociale. În Principatele Române, calendarul și almanahul țin locul revistei de satiră occidentale, iar litografia este corespondentul regional al caricaturii. Abia după 1860 se dezvoltă noțiunea de calendar ilustrat în scop umoristic și satiric, tot ca o imitație a presei vestice, spațiile de influență fiind, în special, cel german și francez⁵. Unul dintre calendarele ce poate fi utilizat drept exemplu și care constituie sursa studiului de față este cel cunoscut sub numele de *Ghimpele*. Inițial, periodicul apare sub numele de *Nichipercea*, primul număr ieșind de sub tipar pe 23 iulie 1859, proprietarul și fondatorul său fiind T.I. Stoenescu. În calitate de redactor responsabil se afla I.M. Toporanu, iar administrarea activității redacției îi revenea lui N.T. Orășanu. La scurt timp de la fondarea sa, periodicul a fost cenzurat din cauza tonului violent al articolelor sale, în perioada 1860-1861 apărând sub forma unor broșuri ce purtau diferite denumiri, precum: *Coarnele lui Nichipercea*, *Coda lui Nichipercea*, *Adio la Nichipercea*, *Ochiul Dracului*, *Arțagul lui Dracului*, *Codița Dracului*, *Ghiearele Dracului*, *Nichipercea II*, *Cicala*, *Sarsailă*. Din 29 mai 1866 până în 1879, periodicul a apărut sub denumirea de *Ghimpele*, cu mici perioade de apariție neregulată, odată la două săptămâni⁶. Formatul sub care apare periodicul cuprindea patru pagini- trei fiind alcătuite din poezii, legende și articole cu sfaturi practice, la care se adaugă pagina ilustrației satirice. Din 1874 litografiile au fost semnate de Cucurigu și comentate de Ghedem, probabil pseudonimul folcloristului și istoricului literar G. Dem. Teodorescu. Alte semnături care au apărut în periodic au fost reprezentate grafic de personajele-simbol: *Sarsailă*, *Nichipercea*, *Cicala* (ar fi putut reprezenta adversarii

⁴ Lawrence H. Streicher, *On a Theory of Political Caricature*, în *Comparative Studies in Society and History*, vol. 9, nr. 4, iulie 1976, pp. 434-442.

⁵ Gh. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, vol. 1, București, Fundația Regele Mihai I, 1945, pp. 138-139.

⁶ Nerva Hodoș, Al. Sadi Ionescu, *Publicații periodice românești (ziare, gazete, reviste)-descriere bibliografică (1820-1906)*, vol. I, București, Biblioteca Academiei Române, 1913, pp. 449-450.

calendarului), sau reprezentările grafice ale *Prezentului* și *Viitorului*, ce apăreau adesea cu capetele acoperite de bonete frigiene⁷. Periodicul a fost considerat de Nicolae Iorga ca fiind „*cel mai popular ziar umoristic din România*”⁸. Caricaturile politice erau prezentate de ziar în perioada februarie-noiembrie 1878, cu trimitere la situația politico-diplomatică europeană după războiul ruso-turc, precum și la cele cu trimitere la realitatea românească de după obținerea independenței.

Înainte de a trece la analiza propriu-zisă a reprezentărilor satirice ale periodicului *Ghimpele* este necesară o scurtă prezentare atât a contextului internațional ce a favorizat obținerea independenței de către români, cât și a poziției Principatelor unite față de evenimentele anilor 1877-1878.

Anul 1875 a fost marcat de redeschiderea problemei orientale, o dată cu revolta populațiilor din Bosnia și Herțegovina împotriva statului otoman, ce s-a extins și asupra bulgarilor din estul Peninsulei Balcanice. În ajutorul lor au venit Serbia și Muntenegru (state autonome), ce au declarat război puterii suzerane în iunie 1876, în favoarea cărora a intervenit Rusia, pregătită pentru un nou conflict antiotoman. De altfel, imperiile Rus și Austro-Ungar au încheiat o înțelegere secretă în 1875, ce prevedea ca această putere din urmă să obțină Bosnia-Herțegovina de la otomani, în schimbul neutralității sale, după victoria Rusiei. Pentru a restabili pacea în Balcani, la propunerea Marii Britanii, a avut loc Conferința de la Constantinopol, desfășurată în perioada 23 decembrie 1876- 15 ianuarie 1877, soldată cu un eșec al marilor puteri europene, care propuneau revenirea la granițele de dinainte de război în privința Serbiei și Muntenegrului, precum și recunoașterea autonomiei Bosniei-Herțegovinei și necesitatea implementării de reforme, toate cererile fiind respinse de otomani care invocau Constituția otomană din 1876⁹.

Redeschiderea crizei orientale a reprezentat contextul internațional favorabil îndeplinirii obiectivului românilor de a-și obține independența. În primii doi ani de la declanșarea revoltei din Balcani, statul român a adoptat o poziție de neutralitate. În 1876 a existat o încercare de îndeplinire a obiectivului național pe cale diplomatică, când în iulie, guvernul României a trimis un memoriu Imperiului Otoman și celorlalte Mari Puteri, prin care se cerea recunoașterea individualității statului român și sub numele de România. Memoriul, însă, a fost primit cu răceală în cancelariile europene. La acest fapt

⁷ Gh. Opreșcu, *op. cit.*, pp. 143-144.

⁸ Nicolae Iorga, *Istoria presei românești: dela primele începuturi până la 1916*, București, Atelierele Societății Anonime „Adeverul”, 1922, p. 183.

⁹ F.A.K. Yasamee, *Ottoman Diplomacy. Abdulhamid II and the Great Powers, 1878-1888*, New Jersey, Gorgias Press, 2011, pp. 13-17.

se adăugau prevederile Constituției otomane, ce declara România „provincie privilegiată” a imperiului. Astfel, calea diplomatică s-a dovedit a fi una eșuată. Pentru a ataca Imperiul Otoman, armata rusă trebuia să tranziteze teritoriul României. Astfel, la finalul anului 1876 începeau tratativele cu partea rusă, ce s-au finalizat abia în primăvara lui 1877, când a fost semnată Convenția de trecere a armatei ruse pe teritoriul românesc (4/16 aprilie). La 24 aprilie 1877, Rusia a declarat război Imperiului Otoman, iar armata sa a pătruns pe teritoriul românesc. Luând act de această situație, statul otoman a bombardat cetățile românești de la nord de Dunăre, iar românii au replicat bombardând cetățile turcești de la sud de Dunăre, situație de a determinat instalarea stării de război între România și Poartă. În acest context, la 9/21 mai 1877, interpelat de ministrul de externe Nicolae Flea cu privire la raportul dintre România și puterea suzerană, Mihail Kogălniceanu a răspuns formulând declarația de independență: „În stare de rezel, cu legăturile strănse, ce suntem? Suntem independenți, suntem națiune de sine stătătoare”¹⁰. Ulterior, Parlamentul a adoptat o moțiune privind independența țării, semnată apoi de prințul Carol.

În iunie armata rusă a trecut Dunărea, iar ofensiva rusească a fost blocată de otomani. În aceste condiții, Marele Duce Nicolae a trimis o telegramă prințului la 19/31 iulie, solicitând sprijinul armatei române. De menționat că, deși nu a existat o convenție militară româno-rusă (căci Rusia nu dorea o alianță cu România având în vedere interesele ei asupra județelor din sudul Basarabiei, cedate în 1856), armata română a trecut la sud de Dunăre, purtând mai multe bătălii (la Plevna, Grivița I, Smârdan, Vidin)¹¹. Între timp, în nord-estul Anatoliei, rușii deja preluaseră Kars, Ardahan și Erzurum. Pe frontul balcanic, rușii au cucerit cetățile Șistova și Târnovo, apoi au înaintat spre Sofia și Edirne, străpungând frontul secundar de apărare al otomanilor. În iulie a fost capturată și cetatea Nicopole, urmată de un asediu îndelungat asupra Plevnei, cedată de otomani în noiembrie 1877. În ianuarie 1878, Serbia și-a proclamat independența și a declarat război, ocupând orașele Pilot și Niș, iar Muntenegru a urmat aceeași cale. Armata rusă a avansat spre capitala otomană, iar la cererea ducelui Nicolae s-a încheiat armistițiul de la Edirne pe 31 ianuarie. Înainte de pacea de la San-Stefano, otomanii au cedat fortărețele bulgare Vidin, Rusçuk și Silistra.

Tratatul de pace de la San-Stefano a fost semnat pe 19 februarie 1878 și prevedea: recunoașterea independenței Serbiei și a Muntenegrului, precum și a

¹⁰ *Monitorul Oficial*, din 27 mai 1877, p. 3449.

¹¹ Dan Berindei, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 636-692.

României căreia i se oferea în schimbul celor trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail, preluate de Rusia), Dobrogea de către otomani. Bulgaria a devenit autonomă, rămânând sub suzeranitate otomană și având un teritoriu mai extins, cuprinzând și Monastir și Salonic. Prințul bulgar urma să fie ales de popor, confirmat de marile puteri și acceptat de către sultan. De asemenea trupele rusești urmau să staționeze pe teritoriul bulgar timp de 2 ani. Bosnia și Herțegovina au devenit autonome, iar otomanii deveneau responsabili de implementarea unor reforme, cu acordul Rusiei și al Austriei. Mai mult, statul otoman a acceptat plata unei indemnizații de război semnificative, precum și protectoratul rusesc asupra tuturor supușilor ortodocși ai sultanului.

Cum prevederile tratatului de pace sporeau considerabil poziția și influența Rusiei în Balcani, Marile Puteri au invocat un nou congres de pace, ce a avut loc la Berlin între iunie și iulie 1878. Astfel, Tratatul de pace de la Berlin prevedea: recunoașterea independenței Serbiei și a Muntenegrului, precum și a României, fiind acceptată cedarea sudului Basarabiei către Rusia și alipirea Dobrogei, Deltei Dunării și a Insulei Șerpilor teritoriului românesc. Bosnia-Herțegovina a intrat sub administrarea Austro-Ungariei, dar a rămas sub suzeranitate otomană. Principatul autonom al Bulgariei a fost redus teritorial, rămânând sub suzeranitate otomană, iar la sud de Dunăre s-a format Rumelia Orientală, ce urma să fie condusă de un guvernator creștin, ales pe o perioadă de 5 ani de către Marile Puteri. De asemenea, statul otoman și-a asumat adoptarea reformelor pentru comunitatea armenescă și plata despăgubirii de război către Rusia¹².

Așa cum am menționat anterior, tipul de ilustrație satirică selectat pentru realizarea studiului nostru este reprezentat de caricatura politică. Elementul central al acesteia constă în utilizarea de simboluri ce contribuie la procesul tipizării caricaturii, ce se realizează prin intermediul personificării statelor europene (de exemplu, Rusia adesea era reprezentată printr-un personaj ce cară o sticlă de votcă) sau prin ilustrarea unor elemente zoomorfe, considerate semne distinctive ale puterilor europene, precum ursul rusesc, leul britanic, vulturul bicefal austriac¹³. De cele mai multe ori, caricatura era însoțită de un text scurt, care să ajute receptorul în înțelegerea mesajului transmis. În unele cazuri, reprezentările satirice au reprezentat un mijloc mai ușor de a comunica cu masele (mai puțin educate) sau de a face propagandă în beneficiul statului în

¹² Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume 2, Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey 1808-1975*, New York, Cambridge University Press, pp. 187-191.

¹³ Arthur Bartlett Maurice, Frederic Tabet Cooper, *The History of The Nineteenth Century in Caricature*, New York, Dood, Mead and Company, 1904, p. 9.

rândul majorității populației. În multe situații, însă caricatura nu a fost altceva decât o modalitate de a transmite un mesaj codat către cei mulți, fiind caracterizată de o anumită ambiguitate a realizării și a textului atașat, al cărei scop nu a fost altul decât protejarea celui aflat în spatele reprezentării artistice.

În general, caricatura este alcătuită din două componente de bază, și anume exagerarea și individualizarea subiectului reprezentat, aceasta din urmă cuprinzând elemente de referință, precum animale simbol sau personalități de seamă ale unui stat, și elemente de descriere, ce țin de realizarea desenului (dimensiuni, vestimentație, obiecte reprezentative ale unei culturi), pentru a transmite un mesaj despre cel ilustrat în schița satirică¹⁴. Detalii, precum înălțimea și poziția figurii reprezentative otomanului în raport cu alte personaje ale caricaturii, starea hainelor sau starea de sănătate a celui personificat, culorile utilizate- ilustrează scopul caricaturistului și contribuie la o mai bună comunicare a mesajului dorit a fi transmis publicului larg.

Reprezentările satirice și umoristice referitoare la Tratatetele de pace de la San-Stefano și Berlin pot fi încadrate în două categorii: 1) după modul de reprezentare a actorilor politici implicați în războiul ruso-otoman ai anilor 1877-1878, iar aici avem caricaturile sub formă de reprezentări zoomorfe ale statelor vizate de prevederile tratatelor de pace și caricaturile ce prezintă personificări ale puterilor europene și ale statelor balcanice prin redarea unor personaje individualizate prin elemente vestimentare; 2) după modul de redare a tratatelor de pace mai sus menționate: fie avem ilustrații ce prezintă relația marilor puteri după semnarea lor, fie ilustrații ce prezintă consecințele tratatelor pentru România.

Tratatul de pace de la San-Stefano din februarie/martie 1878 apare rar redat în paginile ziarului umoristic în lunile ce au urmat semnării lui. În numărul din 24 februarie 1878, caricatura dedicată evenimentului prezenta o situație care deranjează olfactiv Marile Puteri, după cum se poate observa în figura nr. 1. Modul în care sunt redată personajele caricaturii este unul nefericit, căci elementele de individualizare ce ar fi trebuit să servească reprezentării puterilor europene nemulțumite de prevederile tratatului de pace aproape lipsesc cu desăvârșire. Doar bucata de carne așezată pe tavă, inscripționată cu denumirea *Pacea San-Stefano* și însoțită de fesul turcesc face trimitere direct la Imperiul otoman, statul pierzător al războiului, servit de către Rusia reprezentanților marilor puteri. Textul prezentat în josul caricaturii- „Ei, domnule bucătaru, bună ți-ar fi friptura, deru prea mirosă; mai trebuie preparată pentru ai scote mirosului ca s-o putemu celu puținu gusta dacă nu mânca!”-

¹⁴ David Perkins, *A Definition of Caricature and Caricature and Recognition*, în *Studies in Visual Communication*, vol. 2, 1975, pp. 1-24.

întărește mesajul ilustrației, subliniind dorința puterilor europene de a invoca un nou congres de pace pentru modificarea prevederilor tratatului din februarie, astfel încât și ele să se poată bucura de conținutul său.

Consolidarea poziției Rusiei în sud-estul Europei și sporirea influenței ei în Balcani consemnate prin Tratatul de la San-Stefano au alarmat Marile Puteri, ce au încercat să diminueze puterea Rusiei în cadrul Congresului de la Berlin, fapt reflectat de caricatura prezentată în figura nr. 2. De această dată, statele europene sunt ilustrate prin utilizarea unor simboluri zoomorfe: leul britanic, ursul rusesc, vulturul german. Spre deosebire de caricatura europeană occidentală în care statul otoman este reprezentat printr-un curcan, iar Austria drept un vultur bicefal, aici caricaturistul a apelat la schițarea unor câini, cel mai probabil pentru a face o comparație de forțe între puterile reprezentate. Caricatura prezintă intervenția marilor puteri asupra consecințelor unui eveniment ce s-a înscris în cadrul crizei orientale, pentru a menține echilibrul forțelor în Europa, dar și furia Rusiei, ce pare a fi distrus actul tratatului cu ghearele sale. Grecia este reprezentată de un câine mai mic și retras, iar Germania veghează asupra celorlalți, fiind pregătită să intervină la nevoie, ghearele vulturului său fiind pregătite să atace prada. Spre deosebire de caricatura precedentă, cea de față este mult mai clară, creatorul ei apelând la animale-simbol ale statelor reprezentate, și la notarea numelor personajelor sale.

În ceea ce privește caricaturile ce ilustrează consecințele prevederilor Tratatului de la Berlin asupra României, putem afirma că ele reflectă dezolarea românilor pentru pierderea sudului Basarabiei, fapt ce a știrbit gloria independenței. În figura nr. 3 se poate observa care au fost cu adevărat câștigătorii războiului ruso-otoman în viziunea românilor, căci pentru ei noul tratat a reprezentat o anulare a celui de la Paris din 1856.

De la stânga la dreapta cele trei puteri europene - Austro-Ungaria, Rusia și Marea Britanie mușcă cu poftă din câștigurile teritoriale obținute fără eforturi militare, doar ca urmare a unor tratative de pace desfășurate într-un context politic favorabil. Marele păgubit rămâne Imperiul Otoman, căci Bosnia-Herțegovina a intrat sub administrație austro-maghiară, iar Cipru sub protectorat britanic. În centrul caricaturii se află Rusia care se bucură de recuperarea sudului Basarabiei, cedat Principatelor în 1856. Aici este vorba despre pierderea unui teritoriu național, puterea țaristă luându-și revanșa în urma Tratatului de pace de la Paris. În aceeași manieră dezolantă este prezentată pierderea Basarabiei și în alte caricaturi, care pun accentul mai degrabă pe prezența rusului, așa cum se poate observa în figura nr. 4.

Caricatura prezintă marele rus - având la brâu legată o sticlă de votcă (element de individualizare a personajului, care ilustrează și viziunea românului asupra soldatului rus - consumator de votcă) după semnarea

Tratatului de la Berlin, situat cu un picior pe teritoriul basarabean și cu celălalt pe teritoriul bulgar. El ține în mână ridicat un bici ațintit asupra Europei, situată într-o barca, alături de bagajele sale, și care reușește să treacă nepăsătoare printre picioarele soldatului rus supradimensionat. Dincolo de ilustrarea pierderii sudului Basarabiei, caricatura sugerează avansul teritorial al Rusiei în Europa, care pentru români pare a fi nepăsătoare, o dată ce puterile care împart teritoriul ei au permis expansiunea imperiului rus.

Tot în aceeași notă continuă și ediția din 4 august 1878, în caricatura căreia România este simbolizată de o cloșcă ai cărei pui sunt mereu în pericol, fiind amenințați de interesele Austro-Ungariei, Rusiei și ale Imperiului Otoman. Vezi figura nr. 5. Reprezentarea satirică este însoțită de următorul text: „Când ore va reuși cloșca ași aduna pui în jurul seu? Atunci când îi va scăpa din ghiarele hrăpitorilor!”, ce face trimitere la următorul obiectiv național de atins de către români, și anume Marea Unire, puiul ținut captiv de soldatul austriac simbolizând Transilvania, iar cel de lângă aflat în posesia Rusiei reprezentând Basarabia. Puiul ținut strâns legat de otoman nu ar putea reprezenta decât starea de atârănare în care se afla România până la recunoașterea independenței la Berlin.

În aceeași notă pesimistă este redat Congresul de la Berlin. România este reprezentată de un personaj feminin, ce se târăște sub povara crucii sale pe drumul Golgotei, simbolizând congresul de pace, fiind supravegheată de duhul unui personaj istoric ce pare a fi domnitorul Al. I. Cuza, nemulțumit de soarta țării sale, (figura nr. 6). România este comparată cu un Hristos, ce poartă pe cap coroana de spini a gloriei simbol ce trimite cu gândul la sacrificiile îndurate de români pentru obținerea independenței. În aceeași direcție atârnă și numele crucii - *Lealitate*, căci angajamentele asumate în cadrul conferinței de pace, deși nedorite, urmau să fie respectate pentru atingerea obiectivului național. Textul din josul caricaturii: „România ca și christu, își portă păcatele în spinare, ca și christu va reînvia ertându pe prădători”, atrage atenția asupra forței imense a românilor de a fi capabili să treacă peste greutățile destinului, și asupra speranței într-o zi a reînvierii întru glorie deplină.

Caricaturile ce trimit la consecințele Tratatului de la Berlin din 1/13 iulie 1878 asupra României reprezintă imaginea suferinței românilor, nevoiți să cedeze un teritoriu național Rusiei, deși a contribuit semnificativ la victoria ei în războiul antiotoman. Lipsa participării la congresele de pace, pierderea sudului Basarabiei, asumarea angajamentului de a respecta cerințele marilor puteri pentru ca independența să fie recunoscută în plan internațional sunt redată în ilustrațiile satirice ale *Ghimpelui*, reflectând o parte a viziunii opiniei publice românești asupra evenimentelor din cadrul problemei orientale ce i-au

vizat în mod direct. Interesul asupra Păcii de la San-Stefano pare unul redus, căci nemulțumirea României față de prevederile ei putea fi eliminată odată cu reorganizarea unui nou congres de pace, de această dată determinat de intervenția puterilor europene dominate de un sentiment asemănător față de afacerile Rusiei. În schimb, Tratatul de la Berlin care a pus capăt războiului de independență pentru români, a apărut mult mai des ilustrat în periodicul menționat. Fie că accentul cade asupra avantajelor teritoriale obținute de marile puteri, fie asupra pericolului rusesc sau a știrbirii gloriei obținerii independenței- caricatura are marele merit de a reflecta opinia presei românești asupra evenimentului din iulie 1878. Este transmisă ideea că în cele din urmă un stat mic, chiar și de ar fi să-și merite transformarea obiectivelor în realitate, se află la discreția marilor puteri europene, soarta sa depinzând de interesele acestora, care primează.

Caricaturile românești au fost diversificate prin utilizarea mai multor metode de reprezentare a statelor ilustrate, iar aici amintim de apelul ilustratorilor la animalele-simbol, elementele vestimentare, obiecte de identificare caracteristice unor state. Dezavantajul realizării lor este neglijența construirii personajelor, fie că vorbim de schiță, fie că vorbim de elementele de individualizare. Uneori, acestea din urmă sunt greu recognoscibile sau aproape că lipsesc, ceea ce face ca mesajul să fie dificil de transmis. Dincolo de aceste aspecte, caricatura reprezintă o formă a artei vizuale și grafice ce poate constitui o sursă istorică sugestivă pentru gândirea colectivă a epocii moderne. În cazul de față, ea oferă o imagine (ce merită a fi analizată) a viziunii reprezentanților presei românești asupra Tratatelor de pace de la San-Stefano și Berlin și semnificației lor pentru români.

Fig. 1 *Ghimpele*, anul XIX, nr. 16, 24 februarie 1878, p. 4,
Pacea de la San-Stefano

Fig. 2 *Ghimpele*, anul XIX, nr. 90, 25 noiembrie 1878, p. 4,
Tratatul de la Berlin

Fig. 3 *Ghimpele*, anul XIX, nr. 52, 7 iulie 1878,
Toți în trinitate

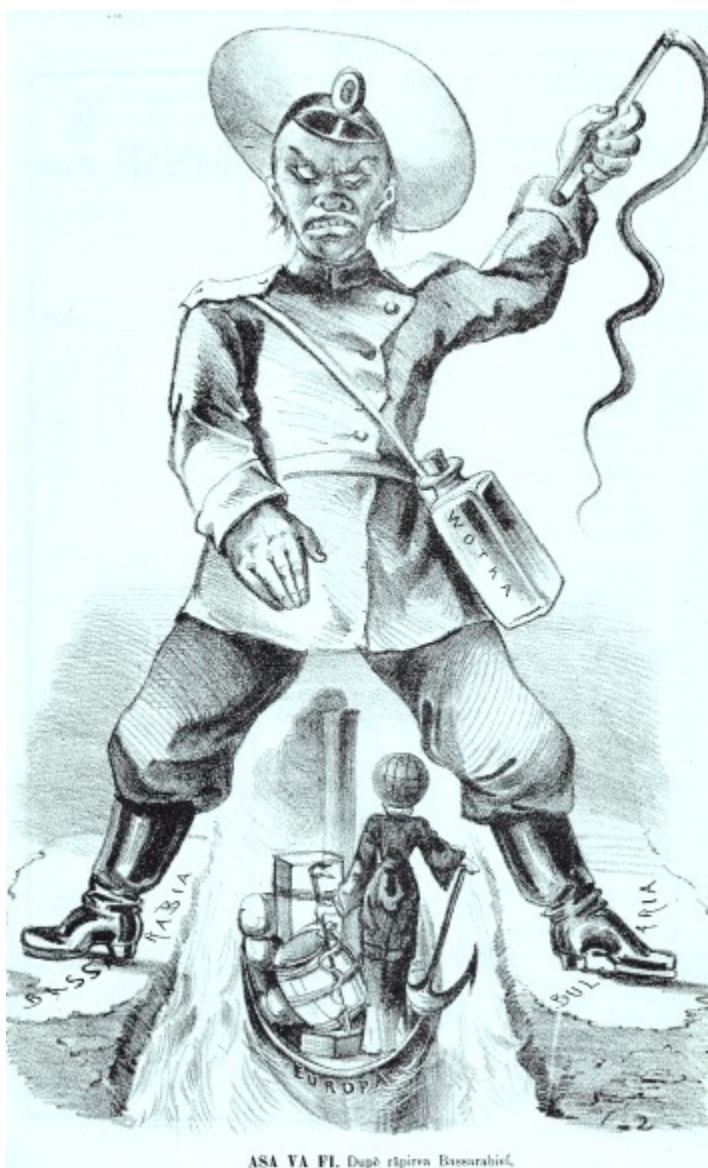

Fig. 4 *Ghimpele*, anul XIX, nr. 47, 18 iunie 1878,
Așa va fi, dupe răpirea Basarabiei

Fig. 5 *Ghimpele*, anul XIX, nr. 60, 4 august 1878,
Cloșca și puii săi

Fig. 6 *Ghimpele*, anul XIX, nr. 53, 9 iulie 1878, p. 4,
Congresul și lealitatea românilor